

Відмінювання прикметників. Прикметники твердої й м'якої груп. Перехід прикметників у іменники

За кінцевим приголосним основи та відмінковими закінченнями прикметники поділяють на дві групи — твердої та м'якої.

До **твердої групи** належать:

- 1) якісні та відносні прикметники, що мають основу на твердий приголосний і в називному відмінку однини чоловічого роду закінчуються на **-ий**: босий, веселий, житомирський, навчальний, незалежний, рідний, свіжий, семирічний, чудовий, щасливий;
- 2) присвійні прикметники із суфіксами **-ів** (після голосного та апострофа — **-і́в**), **-ин** (після голосного та апострофа — **-і́н**), які в називному відмінку однини чоловічого роду після цих суфіксів мають нульове закінчення: батьків, дідів, Ігорів, Андрі́в, Галин, Марі́н, змі́ний, солов'ї́ний;
- 3) усі короткі форми прикметників: варт, винен, згоден, зелен, певен, повен, прав, рад, ясен.

До **м'якої групи** належать:

- 1) відносні прикметники, що мають основу на м'який приголосний **-н-** і в називному відмінку однини чоловічого роду закінчуються на **-ій**: верхній, вечірній, всесвітній давній задній, крайній, літній, обідній, осінній, порожній, ранній, середній сторонній, сусідній;
- 2) усі прикметники на **-жній**, **-шній**, що походять від прислівників: близько (прислівник) — ближній, вчора (прислівник) — вчорашній, давно — давнішній, завтра — завтрашній, рано — ранішній, сьогодні — сьогоднішній;
- 3) відносні прикметники з основою на **-й**: безкрай, довговій, короткоший; відносні прикметники із відтінком присвійності: орлій.

Відмінювання прикметників

Називний відмінок — який? яка? яке? які?

Родовий відмінок — якого? якої? якого? яких?

Давальний відмінок — якому? якій? якому? яким?

Знахідний відмінок — який? або якого? яку? яке? які? або яких?

Орудний відмінок — яким? якою? яким? якими?

Місцевий відмінок — (на) якому? якій? якому? яких?

У знахідному відмінку обираємо форму називного (який?) для прикметників, що означають неістот, родового (якого?) — для прикметників, що означають істот.

Однина Тверда група

	Чол. рід	Середн. рід	Жін. рід
Н.	га́рн-ий	га́рн-е	га́рн-а
Р.	га́рн-ого	га́рн-ого	га́рн-ої
Д.	га́рн-ому	га́рн-ому	га́рн-ій
Зн.	= Н. або Р.	га́рн-е	га́рн-у
Ор.	га́рн-им	га́рн-им	га́рн-ою
М.	...га́рн-ому(-ім)	...га́рн-ому(-ім)	...га́рн-ій
Н.	бра́тів	бра́тов-е	бра́тов-а
Р.	бра́тов-ого	бра́тов-ого	бра́тов-ої
Д.	бра́тов-ому	бра́тов-ому	бра́тов-ій
Зн.	= Н. або Р.	бра́тов-е	бра́тов-у
Ор.	бра́тов-им	бра́тов-им	бра́тов-ою
М.	...бра́тов-ому(-ім)	...бра́тов-ому(-ім)	...бра́тов-ій

М'яка група

	Чол. рід		Жін. рід
Н.	си́н-ий	си́н-є	си́н-я
Р.	си́нь-ого	си́нь-ого	си́нь-ої
Д.	си́нь-ому	си́нь-ому	си́н-ій
Зн.	= Н. або Р.	си́н-є	си́н-ю
Ор.	си́н-ім	си́н-ім	си́нь-ою
М.	...си́нь-ому (си́н-ім)	...си́нь-ому (си́н-ім)	...си́н-ій
Н.	безкра́-ий	безкра́-є	безкра́-я
Р.	безкра́й-ого	безкра́й-ого	безкра́й-ої
Д.	безкра́й-ому	безкра́й-ому	безкра́-ій
Зн.	= Н. або Р.	безкра́-є	безкра́-ю
Ор.	безкра́-ім	безкра́-ім	безкра́й-ою
М.	...безкра́й-ому (безкра́-ім)	...безкра́й-ому (безкра́-ім)	...безкра́-ій

Множина				
	Тверда група		М'яка група	
Н.	га́рн-і	бра́тов-і	сі́н-і	безкра́-ї
Р.	га́рн-их	бра́тов-их	сі́н-іх	безкра́-їх
Д.	га́рн-им	бра́тов-им	сі́н-ім	безкра́-їм
Зн.	= Н. або Р.	= Н. або Р.	= Н. або Р.	= Н. або Р.
Ор.	га́рн-ими	бра́тов-ими	сі́н-іми	безкра́-їми
М.	...га́рн-их	...бра́тов-их	...сі́н-іх	...безкра́-їх

Окремий тип відмінювання становлять складні прикметники із компонентом **-лиций** (білолиций, повнолиций). У всіх відмінках, крім орудного, вони відмінюються за зразком м'якої групи, а в орудному відмінку — твердої. У формах жіночого роду — теж за зразком м'якої групи. У множині всі відмінкові форми утворюємо за зразком твердої групи.

Однина			
	Чол. рід	Середн. рід	Жін. рід
Н.	білолі́ць-ий	білолі́ць-е	білолі́ць-я
Р.	білолі́ць-ого	білолі́ць-ого	білолі́ць-ої
Д.	білолі́ць-ому	білолі́ць-ому	білолі́ць-ій
Зн.	= Н. або Р.	білолі́ць-е	білолі́ць-ю
Ор.	білолі́ць-им	білолі́ць-им	білолі́ць-ою
М.	...білолі́ць-ому (білолі́ць-ім)	...білолі́ць-ому (білолі́ць-ім)	...білолі́ць-ій
Множина			
Н.	білолі́ць-і	Зн.	= Н. або Р.
Р.	білолі́ць-их	Ор.	білолі́ць-ими
Д.	білолі́ць-им	М.	...білолі́ць-их

Перехід прикметників у іменники

Існують прикметники, які набули значення предметності, тобто почали вживатися у функції іменника і перейшли у розряд цієї частини мови.

Порівняймо: *майбутнє рішення* — *недалеке майбутнє*, *учительська робота* — *зайти в учительську*.

Такі слова відповідають на питання іменника й виконують у реченні його синтаксичну функцію, наприклад: *Виступав мій давній **знайомий** (хто?)*. Текст, який читаю, мені вже **знайомий** (який?).

Перехід прикметника в іменник може бути повним і неповним.

Повний перехід — коли прикметники повністю утратили прикметникове значення і виконують граматичну функцію іменників, наприклад: *операційна, набережна*.

Сюди ж зараховують географічні назви, що походять із прикметників — *Ніжин, Пирятин, Рівне, Зарічанське* та прізвиська — *Задніпровський, Петрів, Колодний, Яворівський*.

Неповний перехід — коли прикметники можуть передавати значення або прикметника, або іменника, що визначається контекстом та граматичною функцією у реченні, наприклад: *моє минуле і минуле літо*.

Завдання

Повторіть, будь ласка, теорію про перехід прикметника в іменник, а потім прочитайте подані нижче прикметники. Складіть по два речення з кожним із них.

Простежте, щоб в одному реченні слово виконувало функцію прикметника, а в іншому — іменника.

Запропонуйте однокласникам, друзям, старшим братам чи сестрам, батькам визначити, де прикметник, а де іменник у реченнях, які ви вигадали.

Хворий, бідний, рідний, старий, старший, малий, полонений, подорожній, коліскова, сліпий, кривий, пряма, минуле, майбутнє, прийдешнє.

Прочитайте уривок із книжки Анджели Нанетті «Чоловік, який вирощував комети» <https://starylev.com.ua/cholovik-yakyy-vyroshchuvav-kometry> і підкресліть у ньому всі прикметники.

Якщо авторка вживає ступені порівняння, відтворіть початкову форму прикметника (перегляньте попередній урок, аби повторити тему ступенів порівняння).

Визначте, у якому відмінкові прикметники вживають у реченнях.

Якщо виникають сумніви, поверніться, будь ласка, до початку конспекту і повторіть питання для кожного з відмінків прикметника.

Тож у тому краю вічної весни весь час усе було так, як завжди, і ніколи нічого не змінювалося: ніхто ні на секунду не старів, ніхто не помирав, ніхто не народжувався – жоднісінької тобі зміни, бодай і найменшої. Жодна квітка не проклюнулася і не зав'яла, жоден листочок не впав і не пожовк. І всіх це влаштовувало, адже там, де немає змін, немає і життя, а отже, немає і страждання.

І тільки один чоловік був у розпачі – єдиний, у кого залишилося одне бажання, і що сильнішим ставало те бажання, то нещаснішим він почувався, адже не мав жодної змоги його здійснити. А полягало воно у тому, щоб побачити зоряне небо. Якимось дивом той чоловік іще пам'ятав, хоч і дуже туманно, що колись, давно-давно, сонце сідало за обрій, а небо поволі згасало. Блакить темнішала й темнішала, аж доки перетворювалася на бездонну чорноту, і на тому смолянному оксамиті живими діамантами мерехтіли зорі. Він пригадував, що тоді нічне небо уявлялося йому великим шляхом, який перебуває у постійному русі: зірки сходять і заходять, іноді їх супроводжує місяць; а згодом надходить світанок і спроквола гасить зорі – до наступної ночі.

Чи замислювався ти коли-небудь про те, що одні речі світло виявляє, а інші – ховає?

Тож і дивився той чоловік на небо та розмірковував про все те, чого не міг більше бачити; і водночас усе навколо – незмінно ясне небо, застигле над головою сонце, яскраве світло і безконечна весна, – ставало йому дедалі осоружнішим.

І от урешті надумав він податися на пошуки місця, де можна було б побачити зоряне небо. Та спершу пішов до одного мудреця – просити поради і допомоги.

Що почитати і подивитися додатково:

1. Тренажер з правопису української мови
https://webpen.com.ua/pages/Morphology_and_spelling/adjective_declination.html
2. Український правопис
<https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2021/01/210118223223523-1428.pdf>
3. Урок Прикметник: розмалює все що завгодно
<https://youtu.be/-nwJ5jr8v-M>